

ПОНЯТТЯ, ВИДИ, КЛАСИФІКАЦІЇ ПЛАГІАТУ

Олена Рижко

докторант Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, канд. філол. наук, доцент

Про роль мас-медіа в процесі розуміння й осмислення проблеми плагіату науковцями і соціумом. Сформульовано визначення й класифікацію видів плагіату, прийняті в українській та зарубіжній практиці, поняття «самоплагіату», а також ті види, які не ввійшли до традиційної класифікації, наприклад кіберплагіат як загальне використання інтернет-технологій і як тайпсквотинг.

Ключові слова: *плагіат, класифікація, види плагіату, академічна чесність, засоби масової комунікації.*

We focus here on the importance of academics, of society and of the mass media in understanding and comprehension of the plagiarism problems. We briefly reviewed the definitions and the classifications of plagiarism that are adopted in Ukrainian and foreign practice. Also we observed a term of «own plagiarism» and types that were not included into traditional classification such as «cyber plagiarism», «typosquatting» and using of Internet technologies.

Keywords: *plagiarism, classification, types of plagiarism, academic honesty, mass communication.*

О роли масс-медиа в процессе понимания и осмысления проблемы плагиата учеными и социумом. Сформулированы определение и классификация видов плагиата, принятых в украинской и зарубежной практике, понятие «самоплагиата», а также те виды, которые не вошли в традиционную классификацию, например киберплагиат как общее использование интернет-технологий и как тайпсквотинг.

Ключевые слова: *плагиат, классификация, виды плагиата, академическая честность, средства массовой коммуникации.*

Вступ. Проблема плагіату контрoверсійна, багатоаспектна й актуальна як для України, так і для світу. Це підкреслюють, зокрема, соціологічні дослідження. Так, згідно з результатами Всеукраїнського соціологічного дослідження, виконаного в межах проекту «Академічна культура українського студентства: основні

чинники формування та розвитку», здійсненого Східноукраїнським фондом соціальних досліджень спільно з Харківським національним університетом ім. В. Н. Каразіна за підтримки МФ «Відродження» впродовж грудня 2014 — липня 2015 р. (опитано 1928 студентів та 374 викладача у 25 ВНЗ України й окреслено плагіат, передусім як форму академічного шахрайства), — понад 90 % українських студентів практикують плагіат [1]. У статті А. Мельниченка «Прояви академічної нечесності» подано дані щодо «результатів опитування американських студентів, серед яких більш, ніж 75 % зізналися, що вдаються до обману в процесі навчальної діяльності, а 68 % — визнають факти копіювання матеріалів з Інтернету без відповідних посилань на першоджерела» [10, с. 109]. Дані проведеного нами в середовищі студентської молоді цільового опитування «Рецепція плагіату» (листопад–грудень 2015 р. і січень–лютий 2016 р.) на базі п’яти національних університетів свідчать: явище плагіату вважають поширеним «понад усяку міру», «дуже поширеним» і «поширеним» у студентському середовищі відповідно 11,68 %, 40,15 % і 37,47 % респондентів; у середовищі викладачів — «дуже поширене» (7,79 %), «поширене» (38,2 %), «мало поширене» (29,68 %); крім того, лише 12 % респондентів заявили, що ніколи не вдавалися до плагіату [17, р. 29]. Польський сайт trojmiasto.pl до статті М. Корольчука «Польща без логотипу. Повинь копій і плагіату» (09.11.2015) розмістив анкету «Чи доводилось тобі коли-небудь вдаватись до плагіату?». Її заповнило 728 осіб. Відповіді були такі: «ні» — 57 %; «доводилось копіювати частину праці/тексту» — 28 %; «так» — 15 % [24].

Наведених прикладів цілком достатньо, аби переконатись у гостроті окресленої проблеми. Тому метою цієї статті є осмислення особливостей розуміння проблеми плагіату під різними кутами огляду. Важливим для нас є, передусім, соціально-комунікаційний підхід, «який передбачає аналіз явищ у контексті суспільної взаємодії соціальних інститутів, засобів, соціальних ролей» [18, с. 15]. Ми акцентуємо увагу на важливості ролі мас-медіа у процесі розуміння й осмислення проблеми плагіату і науковцями, й соціумом, оскільки розвиток інфосфери призвів до того, що якщо

будь-які об'єкт, суб'єкт, явище дійсності не представлені в інформаційному потоці, тобто не внесені в порядок денний ЗМК, то їх начебто й не існує. «Будь-яка подія без висвітлення в мас-медіа залишається річчю в собі і лише оприявлена в органах масової інформації перетворюється на річ для нас» [11, с. 443]. І звідси, якщо проблема активно не обговорюється у мас-медіа (незалежно від того, йдеться про матеріали журналістів чи експертів), то її, знову-таки, нібито й не існує. Однак маємо зважати на те, що будь-який поділ соціуму на сегменти (сфери) є певною мірою умовним, адже кожен суб'єкт (особа) мусить одночасно виконувати низку соціальних ролей у різних суспільних сферах, які десь повністю, а десь частково перекриваються в перманентному «взаємопроникненні добра і зла» [14, с. 105]. Тож коли ми говоримо про плагіат, то не можемо обмежитись лише своєю нішею, — мусимо зважати й на інші його вияви — юридичний, загальнофілософський, аксіологічний, морально-етичний, літературний, соціальний, економічний тощо. Тому нижче зупинимось на окремих складниках розуміння проблеми плагіату, які формально належать до різних царин буття людини.

Методи і матеріали. Для досягнення поставленої мети було використано метод аналізу документів, зокрема опрацьовано: наукову літературу, тексти законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про вищу освіту», «Про інформацію» тощо для з'ясування сутності і видів плагіату; низку етичних кодексів провідних університетів світу для аналізу плагіату як вияву академічної нечесності; матеріали мас-медіа, в яких висвітлюється окреслена проблема, для з'ясування особливостей її представлення.

Сутність і види плагіату. «Самоплагіат». Кожен із дослідників, хто так чи інакше розглядає проблему плагіату, зазначає, що це явище — давнє і пов'язується з винайденням письма [6], а також транскордонним, загальнолюдським, оскільки вдавання до плагіату є, «без сумніву, проблемою дуже багатьох ВНЗ світу» [27, с. 134]. Крім того, як слушно зауважує професор Р. Зендеровскі (R. Zenderowski), «складно представити однозначну і неконтроверсійну (несуперечливу) дефініцію плагіату», що «значною мірою спричинюється складністю самого матеріалу» [31].

Так, найзагальніше визначення впливає з етимології самого слова «плагіат», яке первісно походить із латинського *plagiatus* — «викрадений». Приміром, у глосарії сайту *plagiarism.org* вміщено таку дефініцію: «Плагіат — це відтворення або привласнення чужої роботи без посилання на джерело; видавання чужої роботи за власну» [23]. Покликаючись на Інтернет-словник Міріам Вебстер (*Merriam-Webster online dictionary*), сайт класифікує як плагіат такі дії: 1) вкрасти та видати за власні ідеї та слова іншого; 2) використати чужі матеріали без посилання на джерело; 3) здійснити літературну крадіжку; 4) представити як нові й оригінальні ідеї чи продукти, взяті з існуючого джерела. Тобто, плагіат є актом шахрайства (шахрайством), що охоплює крадіжку чужої роботи й обман інших щодо цієї роботи [29].

Таке ж визначення плагіату подає й сайт Міжнародного центру академічної доброчесності (*International Center for Academic Integrity*): «використання чужої роботи чи ідеї, видаючи їх за власні» [30].

Сайт однієї з найвідоміших у світі антиплагіатних програм *Turnitin* запропонував документ «10 Types of Plagiarism», що становить собою перелік видів академічного плагіату (ранжованих за ступенем тяжкості й частотою появи в текстах), укладений на основі результатів опитування близько 900 викладачів ВНЗ світу.

1. Clone («Submitting another's work, word-for-word, as one's own»): копіювання, точне відтворення (слово в слово) чужого тексту й видавання його за свій.

2. CTRL-C («Containing significant portions of text from a single source without alterations»): містить значну частину тексту одного джерела без змін.

3. Find — Replace («Changing key words and phrases but retaining the essential content of the source»): зберігається основний зміст джерела зі зміною ключових слів і фраз.

4. Remix («Mixing paraphrased material from multiple sources»): парафрази матеріалів кількох джерел упорядковуються так, щоб текст виглядав цілісним.

5. Recycle («Borrowing generously from one's previous work without citation») — це, по суті, дублювання автором власних результатів (т. зв. «самоплагіат»), значних шматків раніше опублікованих текстів без посилань.

6. Hybrid («Combining perfectly cited sources with copied passages without citation») — це бездоганне поєднання цитованих джерел і скопійованих абзаців без посилання.

7. Mashup («Mixing copied material from multiple sources») — це мікс, змішування скопійованих матеріалів із кількох джерел.

8. 404 Error («Citing non-existent sources or including inaccurate information about sources») — «Помилка 404»: текст містить посилання на неіснуючі джерела, недостовірні відомості про джерела.

9. RSS Feed («Including proper citation of sources but containing almost no original work»): текст має належне оформлення цитат, але майже не містить оригінальних думок.

10. Re-tweet («Including proper citation but relying too closely on the text's original wording and/or structure»): текст містить належне цитування, але, по суті, дублює формулювання та/або структуру первісного (оригінального) тексту [28].

Професор Й. Сеньчило-Хлябіч (J. Sieńczyło-Chlabicz) зазначає, що «сутністю плагіату є привласнення плагіатором чужої інтелектуальної власності» [27, s. 134], і, залежно від форми плагіату, виділяє два основні його види: 1) явний/відкритий/неприхований (повний, прямий, очевидний, безпосередній) і 2) прихований (складний, опосередкований) [27, s. 136]. Своєю чергою, відкритий плагіат поділяється на: 1) цілісний (повне привласнення чужої праці, тобто Clone); 2) частковий (привласнення частини чужого тексту, що має самостійний характер, приміром, розділ книжки, як CTRL-C) і 3) цитатний (присвоєння фрагментів чужої праці без власних додавань чи змін, як Hybrid чи Mashup) [27, s. 136]. У прихованому плагіаті виділяють: 1) редакційний (монтування чужого тексту чи текстів без власних додатків, йдеться не про редагування, а про формування нового тексту на основі чужих, тобто мікс); 2) плагіат-внесення (у власний текст вносяться більші чи менші чужі фрагменти без посилань); 3) адаптаційний (адаптація, переробка чужого тексту без права на таку переробку й посилання на першоджерело, йдеться про переробку книжки на сценарій фільму, створення коміксу на основі фільму, переклади тощо); 4) співавторський (нероздільне поєднання чужих і власних фрагментів у тексті, приміром написання нової повісті на основі існуючої); 5) інформаційний

(означає привласнення елементів чужого тексту, що не охороняються авторським правом, як-от: методологія, структура, певна інформація тощо й подальше авторське опрацювання їх; тут, на наш погляд, можна провести паралель із «крадіжкою ідей») [25; 27, с. 137].

Якщо говорити про український контекст, то на сьогодні в Україні найґрунтовнішою працею щодо осмислення плагіату є докторська дисертація з юриспруденції Г. О. Ульянової [21], яка розглядає плагіат як «соціальну, етичну та правову категорію» [21, с. 22] і дає таке його визначення: «це складне соціально-етичне, правове явище у сфері права інтелектуальної власності, що може розглядатися як: порушення авторських прав творця первісного тексту; зловживання правом на свободу творчості особою, що вчиняє плагіат; порушення прав споживачів інтелектуальної, творчої діяльності; порушення публічного правопорядку (інтересів суспільства та держави) — у випадках, коли авторству надається суспільне значення» [21, с. 368]. Слід зазначити, що в соціально-комунікаційному середовищі, на нашу думку, особливої ваги набуває аналіз плагіату саме як «зловживання правом на свободу творчості», оскільки надто багато недобросовісних запозичень виправдовуються саме за рахунок свободи творчості, без урахування того факту, що, як підкреслював свого часу В. Гюго, свобода однієї людини закінчується там, де починається свобода іншої.

Розглянувши різні підходи, Г. О. Ульянова запропонувала узагальнюючу класифікацію плагіату за п'ятьма критеріями: «1) наявності умислу — навмисний плагіат (полягає у цілеспрямованому неправомірному використанні об'єктів права інтелектуальної власності) та ненавмисний плагіат (технічний, який є наслідком внесення правок, недостатнього рівня знань щодо умов використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є характерним для плагіату у роботах школярів); 2) об'єкта посягання — плагіат ідеї (оскільки ідея не підлягає охороні як об'єкт авторського права, не визнається правопорушенням) та плагіат об'єкта права інтелектуальної власності (передбачає привласнення всього об'єкта або його охороноздатної частини); 3) категорії результатів інтелектуальної діяльності — авторський (привласнення авторства на результат інтелектуальної, творчої діяльності) та промисловий

плагіат (привласнення об'єкта інтелектуальної діяльності, що в першу чергу призводить до порушення майнових прав та інтересів правовласника); 4) мети привласнення — некомерційний (основна мета полягає у досягненні певного результату виконання навчальної програми, отримання наукового результату, набуття популярності тощо, тоді як отримання комерційної вигоди має другорядне значення) та комерційний (основна мета — отримання прибутку); 5) особи плагіатора — плагіат в роботах науковців, студентів, школярів, письменників, журналістів» [21, с. 370-371].

До цієї класифікації варто додати кілька міркувань щодо окремих критеріїв. Так, щодо першого критерію: поняття «навмисний плагіат» охоплює, по суті, всі види (форми, різновиди) плагіату в усіх сферах життєдіяльності людини. Поняття «ненавмисний плагіат» не позбавлене двозначності в аспекті самого визначення/окреслення/доведення саме його «ненавмисності». Наприклад, відомий правозахисник і скрупульозний дослідник Л. Плющ звинуватив у плагіаті П. Загребельного. Йдеться, по-перше, про «Кларнети ніжності», написані приблизно 1978 р., що увійшли у збірку «Неложними вустами» (опублікована 1981 р.), у яких П. Загребельний використав майже дослівні шматки зі спогадів Надії Суровцевої, яка 29 років провела в ГУЛАЗі, і яку Л. Плющ знав особисто, як і текст її «Спогадів». Л. Плющ, до речі, згадує, що вперше цей факт йому повідомила О. Забужко. Його ґрунтовна розвідка «Мародери» (обсяг — 62 сторінки) опублікована в часописі «Київська Русь», де наведено приклади зіставлення текстів Н. Суровцевої та П. Загребельного [15, с. 209, 211]. А по-друге, про плагіат П. Загребельного у передмові до п'ятитомника Анатолія Франса [15, с. 213]. Л. Плющ наводить слова В. Скуратівського, згідно з яким, майже все, крім першого й останнього абзаців, «запозичено» в московського літературознавця Я. Фріда [15, с. 214-215]. Крім того, Л. Плющ акцентує на тому, що чутки про плагіат у роботах Загребельного (вже після його смерті) намагався спростувати І. Драч, як аргумент захисту наводячи той факт, що Загребельний, «окрім енциклопедичних знань, мав ще й виняткову пам'ять, яка дозволяла йому запам'ятовувати інформацію “цілими блоками”» [15, с. 213]. Погодьмося, що такий аргумент щодо «ненавмисності» плагіату — непереконливий. До речі, у цій же розвідці Л. Плюща через врзи

також представлено розгорнену класифікацію плагіату із сайта plagiarism.org [15, с. 214-215]. Щодо другого критерію: дослідниця говорить про плагіат ідей. Цей вид, на наш погляд, збігається з інформаційним різновидом прихованого плагіату, наведеного вище у класифікації польських дослідників. І щодо п'ятого: якщо опиратись на критерій «особи плагіатора», то перелік доведеться розширити до обсягу цілого класифікатора професій.

Перелік видів плагіату було укладено й за даними згаданого вище дослідження «Академічна культура [...]»: 1) дослівний плагіат; 2) мозаїчний плагіат; 3) неадекватне перефразування; 4) відсутність посилань на прямі цитати; 5) згадування джерела без посилення; 6) рерайт; 7) створення суміші власного та запозиченого тексту без належного цитування джерел; 8) копіювання чужої наукової роботи чи декількох робіт та оприлюднення результату під своїм ім'ям; 9) списування письмових робіт інших студентів; 10) фальсифікація (вигадування тих чи інших, наприклад статистичних, показників з подальшим вказуванням їх як власну роботу); 11) реплікація; 12) републікація [11]. Тут варто звернути увагу на те, що, по-перше, зміст поняття «дослівний плагіат» (1) покриває зміст 8-го різновиду; а по-друге, до фальсифікації тут, по суті, додано визначення фабрикації; зазначимо, що і фальсифікацію, і фабрикацію можуть вживати як синоніми [10, с. 112-113], та все ж їх прийнято вважати проявом (видом) академічної нечесності, а не плагіату (тобто термін «фальсифікація» того ж порядку, що й термін «плагіат», а не різновид останнього).

Так само в контексті академічної чесності розглядає плагіат А. Мельниченко та разом із Крістіаном Фаалем (Christian Fahl) подає такі види плагіату: 1) повний плагіат; 2) плагіат-переклад; 3) структурний плагіат; 4) плагіат, незважаючи на наявність посилань; а також додає самоплагіат, який «передбачає використання власних попередніх праць автора в іншому контексті, без посилань на те, що такий текст вже був раніше використаний або опублікований» [10, с. 111]. До поняття «самоплагіат» ми повернемося згодом.

Як приклад галузевої наведемо класифікацію плагіату в Ме-режі, яку запропонувала О. Кузнецова (саме цю класифікацію — із додаванням позиції «перенасиченість цитатами» — ми використали в анкеті під час цільового опитування «Рецепція плагіату», згаданого у вступі до цієї статті): 1) републікація — багаторазове

обнародування в іншому Інтернет-ЗМІ чужої статті за справжнім підписом автора й посиланням на джерело — інше ЗМІ; 2) реплікація — «тиражування» чужого контенту без дозволу автора (часто з помилками, що спричинює дезінформацію); 3) творчі переробки — адаптація (скорочення й спрощення тексту для мало-підготованих читачів, що іноді примітивізує й спотворює текст), аранжування чи інша видозміна твору, що є також різновидом плагіату, як і творчий чи дослівний переклад; 4) рерайт; 5) компіляція — своєрідне укладання з кількох чужих матеріалів свого та редагування без дозволу — смислова, стилістична, граматична правка й скорочення чужого матеріалу [9]. Особливу увагу тут, до речі, слід звернути на рерайт. Якщо поглянути на нього з точки зору літературної творчості — то вважаємо його, безсумнівно, прихованим плагіатом. Якщо ж ідеться про журналістику, то, з одного боку, суть не змінюється — «це прихований плагіат, коли журналіст до чужого матеріалу без дозволу автора додає додаткову інформацію, переробляє раніше обнародований матеріал, замінюючи слова, вирази, щоб не розпізнали чужий текст» [9]. А з іншого, реальність українських ЗМІ така, що, як у приватних розмовах діляться журналісти-практики, близько 80 % контенту припадає саме на рерайт. Вочевидь, це зумовлюється тим фактом, що в поширенні інформації нині домінує не якість і не популярність, а швидкість. Ми вже зазначали [16], що рерайт чужих текстів, безперечно, знижує собівартість контенту. І де-юре плагіатом не є. Однак із точки зору аксіології, цінність переписаного (навіть талановито) тексту, так само, безперечно, нижча й етично неприйнятна без посилання на першоджерело. І де-факто крадіжка залишається крадіжкою. Тож у висліді і наукових рефлексій, і процесів самоорганізації виробників унікального контенту, і розвитку медіакритики має сформуватись усвідомлення плагіату як злочину, зокрема й у межах рерайту, попри те, що саме означене явище було інспіроване внутрішньою природою соціально-комунікаційних процесів.

Але повернімось до плагіату в контексті невинного розвитку Мережі. Тут слід згадати позицію, якої немає в жодній з наведених класифікацій. Це так званий кіберплагіат. Вживають термін двояко: 1) у сенсі «запозичення чужих праць із використанням Інтернет-технологій» [13], тобто — загальне використання Інтернету для

копіювання робіт, синонімом тут виступає «patchwork plagiarism» — «за аналогією з технікою петч-ворк — створення речей із маленьких клаптиків» [22]; 2) у значенні тайпсквотинг (від англ. typosquatting, typo — опечатка + cybersquatting, від squatting — самовільне заселення) — «зумисне копіювання оригінального url з несуттєвими відмінностями» [19], тобто — «реєстрація доменів, співзвучних до великих і вже розкритих ресурсів, а також співзвучних до великих торгових марок» [20]; ідеться про крадіжку трафіка, в основі якої — людський чинник: люди помиляються, набираючи доменне ім'я, й опиняються на домені-дублері. По суті, це прибутковий бізнес. Так, сайт Cybersquatting/Киберсквоттинг.RU наводить такий приклад: «домени Downlaod.com, Donwload.com і Dawnload.com (правильне написання — Download) були викуплені за 80 000 доларів. На думку інвестора, інформаційні ресурси, розміщені під цими доменними іменами, відвідують приблизно 200 000 унікальних відвідувачів на місяць, що дасть змогу окупити затрати» [7]. Отже, у першому випадку кіберплагіат можемо зарахувати до навмисного плагіату; а в другому — до промислового плагіату, оскільки поняття відображає успішний бізнес.

Варто зупинитись ще на одному понятті — «самоплагіат». Йдеться про багаторазове оприлюднення автором одних і тих самих результатів із незначними змінами, або й без них. Терміни, що побутують, — Recycle, Self-Plagiarism, «самоплагіат». Згадане явище породило чимало суперечок у спробах довести чи спростувати правомірність використання цієї категорії (притому, що, приміром у польському законодавстві саме слово «плагіат» не є правничим терміном [27, s. 133], на відміну від українського — дефініцію плагіату знаходимо, передусім, у ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [5]). Наприклад, А. Ковальова зазначає, що, крім закономірного бажання автора «якомога ширше розповсюдити свої ідеї» [6], в Україні «“самоплагіат” провокується (і легалізується) також необхідністю виконувати обов'язкові вимоги академічних інституцій» [6]. Йдеться про апробацію дисертацій. Справді, якщо «за темою дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук необхідна наявність не менше 20 публікацій» [12] і монографія, яка повинна «містити

узагальнені результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше в наукових фахових виданнях» [3], то згадані статті, де-факто, будуть дублювати розділи дисертації, а монографія становитиме собою подвійне дублювання (міститиме положення статей, які міститимуть положення дисертації). Та й саме поняття «плагіат» передбачає крадіжку чужої інтелектуальної власності, а за умов «самоплагіату» автор оприлюднює власні дані, тобто йдеться про крадіжку в самого себе. Проте російський економіст І. Котляров акцентує, що така логічна суперечність є лише позірною, оскільки «автор, що займається самоплагіатом, таким чином створює у читача хибне враження новизни матеріалу, що міститься в статті. Саме факт хибного враження, що формується у читача, обман його сподівань споріднює плагіат із самоплагіатом» [8]; і далі — «при самоплагіаті автор окрадає не себе самого, а той журнал, у якому вихідний матеріал був початково опублікований (тобто порушує чужі права — як і при плагіаті)» [8]. Згадана стаття, як і чимало дотичних до окресленого явища публікацій, спричинила суперечливі (і навіть гнівні) коментарі в діапазоні від права автора скільки завгодно оприлюднювати власні матеріали до раціональних, на наш погляд, зауважень, що звичайне посилання на свою попередню працю нейтралізує запитання. А якщо взяти до уваги, що в західній традиції різновидами «самоплагіату», крім того, вважають: 1) перевидання тексту (republished text) та 2) фрагментацію даних або салями-нарізку (data fragmentation or salami slicing), коли окремі аспекти досліджуваної проблеми друкуються як самостійні статті [26], то можна очікувати ще більших суперечок.

Вочевидь, слід акцентувати увагу на таких аспектах: 1) плагіат — це крадіжка *чужої* інтелектуальної власності; 2) автор справді має виняткове право на власний твір, якщо інше не обумовлено юридично (маємо на увазі передачу майнових прав на твір; нюанси, пов'язані з творами, виконаними у співавторстві чи під час виконання професійних обов'язків, як, приміром, журналістські матеріали, тощо) і сам вирішує, де і як його оприлюднювати, тож категорія «самоплагіат», як зазначає Г. Ульянова, «не є коректною» [21, с. 370]; 3) явище багаторазового оприлюднення

автором власних публікацій має місце, і його потрібно брати до уваги; 4) до «самоплагіату» й імітації наукової діяльності авторів в Україні підштовхують вимоги не лише «академічних інституцій», а й ВНЗ і МОН: дуже складно при навантаженні, наприклад на посаді доцента в понад 800 годин, займатися науковими дослідженнями, а якщо викладач мусить поєднувати ще й адміністративну діяльність — то це взагалі мало реально; 5) якщо автор працює над певним дослідженням, то механізм оприлюднення його результатів дуже простий і логічний (і працює в усьому світі): повідомлення на конференції з опублікуванням тез, а потім (із урахуванням зауважень, висловлених під час обговорень) — підготовка й опублікування повноцінної статті, яка, зрозуміло, міститиме й раніше опубліковані тези, і тому не варто робити з цього трагедії, звинувачуючи автора в «самоплагіаті». Згаданий вище І. Котляров говорить про допущення «можливості публікації одних і тих самих результатів у різних форматах із обов'язковим посиланням на більш ранню публікацію» [8]; 6) проблему справді можна розв'язати через розміщення посилань на ті публікації, де автор уперше розмістив певні результати чи висловив якусь ідею; 7) на наш погляд, не варто вважати «самоплагіатом» перевидання текстів (особливо, коли йдеться про тексти художні), адже, по-перше, кожне перевидання містить інформацію про всі попередні, а по-друге, зважаючи на «смішні» наклади книжок українських авторів в Україні, без перевидань (справді якісних текстів) просто не обійтись; 8) «фрагментація даних», на нашу думку, спричинюється не лише до того, що певні проблеми (як приміром, проблема плагіату) є міждисциплінарними, і тому результати їхніх досліджень можуть бути опубліковані у виданнях різних напрямів, а й обмеженням обсягу статей, що висувають різні часописи (так, навіть при великому бажанні, ми б не змогли в цій конкретній розвідці озвучити всі аспекти досліджуваної проблеми, бо вона перетворилася б на монографію); 9) характер «самоплагіату» залежить від сфери побутування й спричинює різні наслідки: в науковій сфері — втрату репутації, в красному письменстві призведе до самоповторів і врешті-решт, до втрати читачів, у журналістиці — до втрати професіональності — загадаймо, як

приклад, міркування Е. Бойда щодо кліше у журналістських текстах: «Технології розвиваються так швидко, що, можливо, невдовзі стане можливим внести в комп'ютер старанно напрацьований лексикон кліше, а далі просто ввести тему матеріалу, скажімо, *вбивство* (курсив Бойда. — *О. Р.*), додати подробиць, наприклад, ім'я жертви, і за кілька секунд можна читати роздруківку блискучого новинного тексту □...□» [2, с. 102].

З огляду на сказане, вважаємо, що логічним є оперування не терміном «самоплагіат», а новою категорією, яку запропонувала Г. Ульянова, — «авторське дублювання наукових результатів» [21, с. 370] і, власне, в академічному середовищі, коли йдеться про оприлюднення результатів досліджень, кількість обов'язкових публікацій, як-от для захисту дисертацій чи отримання наукових звань або звітів із розроблення бюджетних науково-дослідних тем тощо. Якщо ж ідеться про інші сфери, як-то журналістика чи література (ми говоримо тут про практичний аспект, а не про наукові дослідження з літературознавства чи соціальних комунікацій), то варто вести мову про непрофесійність, якщо інше не передбачено цільовою настановою творення певного тексту — маємо на увазі текстотворення в межах постмодерної традиції загалом і цифрового постмодерну зокрема [4].

Висновки. Таким чином, мусимо визнати, що проблема плагіату є складною й багатоаспектною, а складники її розуміння багато в чому — контрверсійними. Мас-медіа відводиться особлива роль у процесі сприйняття й осмислення проблеми плагіату науковцями і соціумом, оскільки розвиток інфосфери призвів до того, що якщо будь-які об'єкт, суб'єкт, явище дійсності не представлені в інформаційному потоці, тобто не внесені в порядок денний ЗМК, то їх начебто й не існує.

Вчені використовують різні підходи до визначення та класифікування плагіату. Класифікація плагіату, здебільшого, базується на багатогранності та складності самого явища та містить три основні блоки: 1) узагальнюючі (як у Й. Сеньчило-Хлябіч чи Г. Ульянової); 2) укладені в контексті академічної чесності (plagiarism.org, turnitin.com, за результатами опитування «Академічна культура...», А. Мельниченко); 3) галузеві (тут, зокрема, О. Кузнєцова). Проте,

зважаючи на специфіку соціальних комунікацій, виникає потреба в удосконаленні класифікації плагіату саме в цій галузі, зокрема, в ній слід розмістити, приміром, кіберплагіат. Якщо йдеться про так званий «самоплагіат», то виправданим і логічним, на нашу думку, є оперування новою категорією, яку запропонувала Г. Ульянова, — «авторське дублювання наукових результатів» і, власне, в академічному середовищі. Якщо ж йдеться про інші сфери, як-то журналістика чи художня література, то варто вести мову про непрофесійність, якщо інше не передбачено цільовою настановою творення того чи іншого тексту, — маємо на увазі текстотворення у межах постмодерної традиції загалом і цифрового постмодерну зокрема.

У визначенні плагіату, на нашу думку, варто сповідувати диференційний підхід, який би враховував численні нюанси, приміром особливості галузі. Наприклад, рерайт у літературі буде плагіатом однозначно, а от у сфері соціальних комунікацій натрапляємо на різні тлумачення: від окреслення його як плагіату — до трактування як оригінального явища. Перенасиченість цитатами в науковому тексті без їх осмислення й інтерпретації, виведення на їхній основі нового знання буде плагіатом, а в тексті художньому, написаному в постмодерній стилістиці, — може бути літературним прийомом, способом організації тексту тощо.

1. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Матеріали для ознайомлення з результатами проекту № 49169 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://iro.org.ua/uploads/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8_%D0%B4%D0%BB%D1%8F_%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83_%E2%84%96491691.pdf. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 12 верес. 2016 р.
2. *Бойд Е.* Ефірна журналістика. Технології виробництва ефірних новин / *Ендрю Бойд*; пер. з англ. *О. О. Колот*. — Київ: ТОВ «Київська типографія», 2007. — 429 с.

3. Вимоги до опублікованої монографії, що подається на здобуття наукового ступеня доктора наук [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1852-12/paran2#n2>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 29 верес. 2016 р.
4. Искусство в эпоху цифрового постмодерна [Електронний ресурс] // Философия модерна и философия постмодерна (коллективная монография) / отв. ред. и сост. докт. филос. наук, проф. В. Н. Финогентов. — Орел : ООО ПФ «Картуш», 2014. — С. 40-73. — Режим доступу: http://www.syberland.com/vrcis/PhM_PhPM2014.pdf. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 26 верес. 2016 р.
5. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 29 верес. 2016 р.
6. Ковальова А. Проблеми академічного плагіату та авторського права у цифровому просторі України [Електронний ресурс] / Алла Ковальова // Спеціальні історичні дисципліни. — Ч. 21. — Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/sid/sid_2013_21/6.pdf. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
7. Коммерческая эффективность тайпсквоттинга [Електронний ресурс] // Cybersquatting/Киберсквоттинг.RU. — Режим доступу: http://cybersquatting.ru/index.php/domains/page/invest_type/. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 26 верес. 2016 р.
8. Котляров И. Д. Самоплагиат в научных публикациях / Иван Дмитриевич Котляров [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/samoplgiat-v-nauchnyh-publikatsiyah>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 29 верес. 2016 р.
9. Кузнецова О. Плагіат в Інтернет-ЗМІ України : правове регулювання [Електронний ресурс] / Олена Кузнецова // Медіакритика. — Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/onlayn-zhurnalistyka/plahiat-v-internet-zmi-ukrayiny-pravove-rehulyuvannya.html>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 26 верес. 2016 р.
10. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності / А. Мельниченко // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред.: Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — Київ : Таксон, 2016. — С. 107-120.
11. Михайлин І. Л. Журналістика як всесвіт : вибрані медіа дослідження / І. Л. Михайлин. — Харків : Прапор, 2008. — 512 с.
12. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1112 від 17.10.2012 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття

- наукових ступенів доктора і кандидата наук» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1851-12>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 29 верес. 2016 р.
13. Новейшие информационные технологии, научные коммуникации и проблема плагиата [Електронний ресурс] // *Философия модерна и философия постмодерна (коллективная монография) / отв. ред. и сост. докт. филос. наук, проф. В. Н. Финогентов.* — Орел : ООО ПФ «Картуш», 2014. — С. 86-91. — Режим доступу: http://www.syberland.com/vrcis/PhM_PhPM2014.pdf. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 26 верес. 2016 р.
  14. *Павлишин М.* Канон та іконостас : літ.-крит. ст. / *Марко Павлишин* ; ред. рада: *В. Шевчук* та ін. ; вступ. ст. *І. Дзюби* ; худож. оформл. серії *І. Гаврилюк* ; іл. *С. Якутовича*. — Київ : Час, 1997. — 447 с.
  15. *Плюц Л.* Мародери / *Леонід Плюц* // *Київська Русь. Квадрат.* — 2010. — Кн. 1-2 (XLIII–XLIV). — С. 204-266.
  16. *Рижко О.* Рерайт (рерайтинг) як вид плагиату / *Олена Рижко* // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць.* — Львів, 2015. — Вип. 7 (23). — С. 467-473.
  17. *Рижко О. М.* Особливості сприйняття плагиату в середовищі студентської молоді / *О. М. Рижко* // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, IV(15).* — 2016. — Issue 90. — P. 27-31.
  18. *Різун В.* До питання про соціально комунікаційні наукові проблеми і про наукові проблеми взагалі / *Володимир Різун* // *Діалог : Медіа-студії : зб. наук. праць / редкол.: О. Александров (відп. ред.) [та ін.].* — Одеса : Астропринт, 2013. — С. 6-22.
  19. Тайпсквоттинг — кибеплагиат [Електронний ресурс] // *Мир компьютеров.* — 2011. — 31 сент. — Режим доступу: <http://softkumir.ru/it/videos/vids-internet/taypskvotting-kiberplagiat.html>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 26 верес. 2016 р.
  20. Тайпсквоттинг (общее) // *Sybersquatting/Киберсквоттинг.RU* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://cybersquatting.ru/index.php/domains/page/type_domain/. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 26 верес. 2016 р.
  21. *Ульянова Г. О.* Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагиату : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юридичних наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» [Електронний ресурс] / *Ульянова Галина Олексіївна.* — Одеса, 2015. — 434 с. — Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2749/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%>

- BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%93.%D0%9E..pdf?sequence=5&isAllowed=y. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
22. *Эйдель Ю.* Эпидемия прозрачности : теперь дипломы! / *Юлия Эйдель* // Частный Корреспондент. — 2013. — 17 дек. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.chaskor.ru/article/epidemiya_prozrachnosti_teper_diplomy_32289. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 26 верес. 2016 р.
23. Glossary [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/glossary/>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
24. *Korolczuk M.* Polska bez logo. Zalew kopii i plagiatów. — 2015. — 9 list. [Электронный ресурс] / *M. Korolczuk*. — Режим доступа: <http://www.trojmiasto.pl/ankiety/Czy-zdarzylo-ci-sie-kiedykolwiek-popolnic-plagiat-ank28554.html>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
25. Ochrona własności intelektualnej. Wykład 7 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.pracownik.kul.pl/files/12196/public/OWI_7_porp.pptx. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
26. Self-Plagiarism [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://en.writecheck.com/self-plagiarism>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 26 верес. 2016 р.
27. *Sieńczyło-Chlabicz J.* Odpowiedzialność nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów z tytułu popełnienia plagiatu [Электронный ресурс] / *J. Sieńczyło-Chlabicz* // Transformacje prawa prywatnego. — 2010. — N. 1. — S. 133-157. — Режим доступа: http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2010/05/tpp_1-2010_sienczylo-chlabicz.pdf. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
28. 10 Types of Plagiarism [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://go.turnitin.com/posters/plagiarism-spectrum>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
29. What is Plagiarism? [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/what-is-plagiarism/>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
30. Why Integrity? International Center for Academic Integrity [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.academicintegrity.org/icai/integrity-1.php>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.
31. *Zenderowski R.* Plagiat. Istota — rodzaje — skutki [Электронный ресурс] / *R. Zenderowski*. — Режим доступа: <http://www.zenderowski.republika.pl/plagiat.pdf>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 23 верес. 2016 р.